

Товстун Н.М.

студентка,

Науковий керівник: Жаровська О.П.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ВИШИВАНКА – ВИЯВ ТРЕНДУ ЧИ ПАТРІОТИЗМУ?

Віднедавна українські вишиванки та вишиті речі стають відомішими за будь-який модний бренд. Ця тенденція охоплює вже не тільки нашу країну, а й сягає далеко за її межами. Українські та закордонні зірки, світові будинки моди (Valentino, D&G та інші) зробили свій вибір на користь українського етнічного одягу, а популярність та актуальність вишиванки була підтверджена авторитетним модним американським журналом Vogue [7].

Тему української вишиванки вивчали П. Гриценко, М. Селівачова, І. Нечуй-Левицький, А. Кульчицька, Є. Антонович, Р. Захарчук-Чугай і М. Станкевича. Одним із важливих видань стало комплексне дослідження «Українська минушина: Ілюстрований етнографічний довідник» (1994). Найбільшу вартість для нас має підрозділ: «Різновиди традиційного одягу» [4, с. 261].

Колискою української вишивки є період трипільської культури та епохи пізнього неоліту. Ще із праць Геродота можна побачити, що вишивкою був оздоблений одяг скіфів, які довгий час мешкали на теренах України [7]. В період Київської Русі виникло і набуло розквіту мистецтво вишивки золотими та срібними нитками. Така вишивка прикрашала одяг заможних феодалів та священнослужителів, убранство храмів та княжих палат. Нижчі верстви населення носили сорочки орнаментовані, прошиті червоними та чорними нитками. Засновницею першої в Київській Русі школи вишивки була Анна, сестра Володимира (XI століття). У цій школі дівчата навчалися мистецтву гаптування золотом і сріблом [3].

Незважаючи на вплив з боку сусідніх народів на культуру Стародавньої Русі, мистецтво вишивання залишилося майже недоторканим, зберігаючи свою традиційність та неповторність. Перший вишитий одяг слугував для своїх власників не тільки функцією вбрання, а й оберегом від зла. Саме з цих причин сорочки прикрашали візерунками на рукавах, комірах, подолі так, щоб вишите зображення торкалося тіла. Убрання городян та заможної знаті відрізнялось яскравістю контрастних кольорів. Для цього домоткані лляні та вовняні тканини фарбували рослинними барвниками місцевого походження у насичені червоні, сині, зелені та жовті кольори. Такі тканини називалися «крашеними». З них шили свити, каптани, сукні, наверхники, які оздоблювали привізними різнофактурними тканинами і тасьмами. Одяг був соціально диференційованим, він відрізнявся кількістю складових та якістю матеріалу. Проте крій одягу в селян, городян і феодалів був однаковим. Селяни носили лляні та конопляні сорочки із вишивкою, заможні – з привізного шовку. Для теплої зимової одягу традиційно використовували шкіру та хутро. Бідні – носили овчинні кожухи. Феодалська верхівка – дорогий верхній одяг з бобрів,

лисиць, соболів, який зверху вкривали візантійськими наволоками [1, с. 9]. Для кожної події була особлива вишиванка. Коли в сім'ї з'являлась дитина їй презентували вишиванку, котра слугувала оберегом для малюка.

Українська вишиванка, виткана із льону, з давніх-давен є символом здоров'я, гарної вроди, щасливої життєвої дороги й родової пам'яті, кохання та врочистості, є оберегом від злого ока та прокльону. У вишивках Гуцульщини, Бойківщини, Лемківщини збережені традиційні художньо-виражальні засоби, характерні для декорування народного одягу цих історико-етнографічних районів. Частково це проявляється у використанні таких орнаментально-основних технік вишивання: у вишивках Гуцульщини – «низинка», Бойківщини – «художня гладь», «коса гладь», «низинка», локально – «вирізування», Лемківщини – різновиди гладі. З початку ХХ ст. відбулося поширення у народній вишивці техніки «косий хрестик», яка з часом стала однією з орнаментально-основних у творчості українців. Відповідно, наприкінці ХХ ст. художньо-емоційна образність вишивок етнографічних груп набула спільних ознак [6, с. 14].

Нині, як ніколи, значною мірою збільшується цікавість суспільства до культурної спадщини українців, зокрема до вишиванки. Надзвичайно приємно спостерігати як селебретіз театру, кіно та музики одягають вишиваний одяг. Проте одразу ж виокремлюється проблема такої тенденції. Вишиванка за останні декілька років перетворилася в наймодніший етноодяг у всьому світі, але чи в ментальності українців вона залишається тільки модою, чи все ж таки проявом патріотизму? У розшитих українських сорочках знаменитості з'являються на червоних доріжках, телебаченні, музичних фестивалях і модних вечірках. Залишається лише схвалити чудовий смак українців, який є виключним, адже саме вони цінують автентичний вишитий одяг так, як жодна інша нація світу [5]. Соціологічна група «Рейтинг» з'ясувала, що для третини опитаних вишиванка є виявом патріотизму, стільки ж вважає, що це вияв вірності традиціям. Для чверті – це святкове вбрання, для кожного п'ятого – модна сьогодні річ, кожного десятого – оберег, елемент душевного захисту. Опитували респондентів віком від 18 років. Згідно з даними дослідження, 29% українців у віці 18 і більше років мають одну або декілька вишиванок. Ще 37% – не мають, але не проти мати у майбутньому. Натомість третина опитаних не мають вишиванки і не збираються її придбати. Найпоширенішою між населенням є вишиванка на Західній Україні – кожний другий має одну або декілька. В Центрі та столиці – має кожен третій, на Півдні і Сході – майже кожен п'ятий. Вишиванка більш поширена в селах. Цікавим фактом є те, що чим заможніші люди, чим вищий рівень їх освіти, тим частіше такі люди мають вишиванку. Водночас, 7% вважають вишиванку звичайним одягом, 5% – ознакою радикального націоналізму, 3% – ознакою так званої шароварщини. В селах вишитий одяг зазвичай означає прояв традицій, для україномовних опитаних осіб – це, насамперед, вияв патріотизму. Особи жіночої статі частіше за чоловіків бачать у вишиванці захист від злого ока та святкове вбрання, а молодь погоджується, що вишиванка модна сьогодні річ.

Нині вишиванка переживає злет популярності та відродження, адже українці згуртувалися так, як ніколи, з любов'ю підтримуючи власні традиції. Вишиванка не втрачала своєї популярності завдяки справжнім патріотам, прикладом яких є Іван Франко, який поєднав вишиванку з буденним одягом, а саме з піджаком. До складу Української спілки художньо-промислових кооперативів в 1953 році увійшла швацька артіль «8 Березня», яка розробила три типи сорочок: «українка» (з відкладним коміром, однотонною вишивкою чи в поєднанні двох-трьох відтінків кольору), «чумачка» (із низеньким комірцем-стійкою та вишитою пазухою), «гуцулка» (з багатоколірним геометричним візерунком із перевагою червоного). Середина 1970 – середина 1980-х років знаменується періодом застою, до цього відрізка часу в радянсько-українському суспільстві вишиванка була популярною, поки її не записали до ознак дисидентів та націоналістів [2].

Отже, справжній науковий і пізнавальний інтерес до традиційного одягу Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля та способів його прикрашання відродився саме у часи розбудови незалежної, самостійної, соборної і суверенної держави, демократизації та лібералізації суспільства, ліквідації цензурних й ідеологічних перешкод у дослідженні української історії, обрядів, звичаїв і традицій, піднесення патріотичного духу, самосвідомості й розвитку національної культури. Таким чином, українська вишита сорочка пройшла довгий та часом надзвичайно тернистий шлях аби кожен із нас міг тримати в руках «вишите надбання нації».

Список використаних джерел:

1. Варивончик А.В. Витоки та історична еволюція вишивки як складової традиційного українського одягу / Вісник КНУКІМ. Серія: Мистецтвознавство. – 2011. – Вип. 25. – С. 9–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknukim_myst_2011_25_3
2. Емінова В. «Совок і вишиванка: як вони вживалися», 11 квітня 2019 р., сайт «ДепоЮа». URL: https://ukrop.depo.ua/ukr/ukrop_luk/-sovok-i-vishivanka-yak-voni-uzhivalisya
3. Еспресо 12 фактів про українську вишиванку, яких ви не знали. URL: https://espresso.tv/article/2017/05/18/chomu_svoya_sorochka_nayblyzhcha
4. Іваневич Л.А. Історіографія питання про традиційний стрій українців Поділля (1990-ті рр. – початок ХХ ст.). С. 257 – 275 с. URL: onkp.kpnu.edu.ua/article/download/54219/50181
5. Кузьмич М. Вишиванка – тренд чи символ патріотизму? Сарни: Сарненські новини, Рівне 2018. , вип. 18 с.25.
6. Семчук Л.Я. Вишивка в народному одязі українських Карпат ХХ століття (художні особливості): URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.ex
7. Сучасна українська вишиванка, як модний тренд: короткий опис від історії до сьогоденності. URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/vishivanki-istorija-i-suchasnis>